

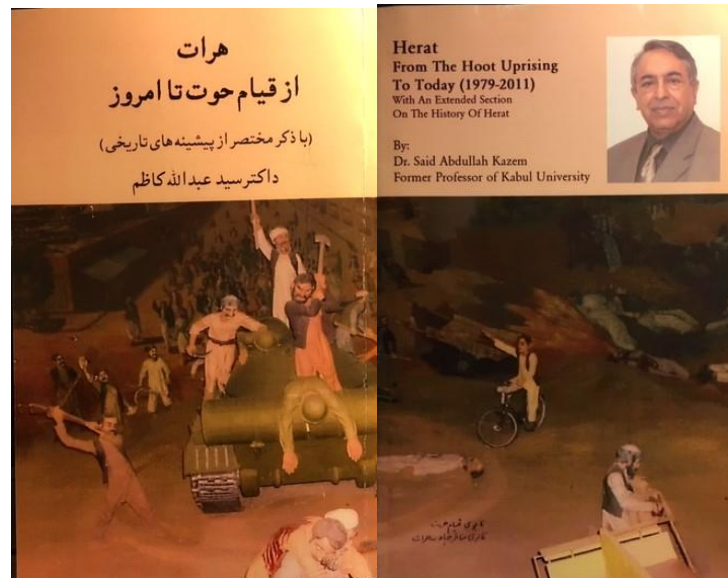
14 مارچ 2019

داکتر سید عبدالله کاظم

قیام بزرگ ماه حوت هرات - یک حماسه خونین! (به مناسبت چهل و دومین سالگرد قیام مردمی 24 حوت 1357 هرات)

برای بزرگداشت از این قیام بزرگ و تاریخی هرات خواستم از کتابی تحت عنوان "هرات از قیام حوت تا امروز" یادآوری کنم که بوسیله این کمترین نوشته شده و در ماه میزان 1390 (اکتوبر 2011) در 500 صفحه در کالیفورنیا به چاپ رسیده است. این کتاب به سرعت مورد توجه و علاقمندی دوستان قرار گرفت و در مدت کوتاه کمیاب شد که با وجود تقاضای مکرر متأسفانه تا اکنون زمینه چاپ دوم آن برایم میسر نشده است.

بیمورد نخواهد بود که به مناسبت سالگرد این رویداد تاریخی یک قسمت از پیشگفتار کتاب مذکور را خدمت تقدیم دارم که چرا این حماسه بزرگ تاریخ مبارزات مردم ما برای مدتها از نظر دور ماند و چندان انعکاسی در مطبوعات داخل و خارج کشور نداشت و نیز جریان وقوع و شرح عواقب مصیبت باربعدی آن به حاشیه رانده شد.

در پیشگفتار کتاب چنین آمده است:

حوالی ساعت ده بجه روز 7 ثور 1357 صدای فیرها در مقابل مدخل ارگ ریاست جمهوری شهر کابل را تکان داد و مردم بدون هراس به سرکها ریختند و آوازه کودتای نظامی به سرعت در همه جا پخش گردید. بعد از ظهر همان روز، هنگامیکه طیاره های نظامی برفراز ارگ به پرواز درآمدند، شایعه به حقیقت پیوست و کودتا واقعیت پیدا کرد، ولی این سؤال که کی کودتا کرده است، نزد اکثر مردم با حدس و گمان جواب داده می شد، تا آنکه حوالی شام با نشر یک اعلامیه از ورای امواج رادیو افغانستان و شنیدن نام های آشنا، برای مردم شهردیگر شکی باقی نماند که دست دراز همسایه شمال از استیمن گماشتگان خلقی و پرچمی شان بیرون شده است.

از همان شب اول فضای آینده در چشم اکثر مردم آگاه تیره و تار شد و زنگهای خطر از پی آمدهای مصیبت بار این حادثه به صدا درآمد. با گذشت هر روز و آشکار شدن حقایق پشت پرده، در نگاه های مبهوت و زبانهای خاموش و چهره های کمرنگ هرکس صدها رمز و اسراری وجود داشت که بیانگر نارضایتی، دل واپسی، غصه و اندوه

د پانو شمیره: له 1 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلپیکني د لیکنيزي ښي پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په ځير و لولئ

عمیق بود. اما این خاموشی دیر دوام نکرد، زبانها آهسته آهسته باز شدند و هر جا که دو یا چند همدلی خلوت میکردند، همه حرف شان ترس از آینده موهوم و تاریک کشور بود.

گردانندگان رژیم کودتای ثور میدانستند که بین مردم جایگاه ندارند و از مردم می ترسیدند که مبادا خشم و ضدیت شان منجر به قیام و در نهایت موجب سقوط رژیم شود. لذا آنها بر هرکی کوچکترین سؤ ظن پیدا میکردند و یا او را مخالف خود می پنداشتند، فوراً به حسابش می رسیدند. به این اساس اصل "بگیر و ببند" از همان روزهای اول در سرلوحه کار این رژیم سفاک قرار گرفت، تا حدیکه در مدت چند ماه همه زندانها پر از مردم گردیدند. به هر اندازه که رژیم به تعدی و فشار بیشتر دست یازید، به همان اندازه نارضایتی ها زیاد تر، زبان ها باز تر و دست ها همبسته تر شدند و آواز مخالفت ها از شهرها به دهات و اطراف و اکناف کشور رخنه کرد. گردانندگان رژیم به تقلید از دوکتورین منحن "ستالین"، اصل "بگیر و ببند" را به سرعت به اصل "بگیر و بکش" تبدیل کردند. این وضع موجب شد تا مردم به مقاومت روی آورند و به قیام های محلی و کوچک علیه عملکرد های رژیم بپردازند. شدت عمل گماشتگان رژیم و سیاستهای ناعاقبت اندیشانه ای آنها موجی از تنفر را در گوشه و کنار کشور دامن زد.

در این میان قیام بزرگ و خودجوش مردم هرات یکی از حوادث خونین و اما یکی از حماسه سازترین قیامهای کشور بود که به حیث یک رویداد پرافتخار و جاودان در تاریخ مبارزات ملی افغانستان جایگاه خاص پیدا کرد. این قیام که به تعقیب یک سلسله قیامهای محلی آن ولایت، به روز 24 حوت سال 1357 یعنی پس از گذشت ده ماه و چند روز از کودتای ثوربه وقوع پیوست و مثل طوفان عظیم به شهر هرات فرا رسید، مدت شش روز بطول انجامید. این طوفان که از بین مردم ناراض سر بلند کرده بود، منحصر به عوام نماند، بلکه در روز سوم آتش قیام نظامی را در فرقه 17 هرات شعله ور ساخت که رژیم از موهبت آن لرزید و دست کمک به سوی ولی نعمت خود - اتحاد شوروی دراز کرد. با آنکه قیام با یک دسیسه آشکار سرکوب شد، ولی اثرات آن تا سالهای دراز ادامه یافت که از جهات مختلف دارای اهمیت و برانندگی خاص است و به جرأت میتوان گفت که هیچ قیام دیگر درکشورتا آنوقت از نظر ماهیت، اهمیت و پیامدهای مهم به پایه قیام 24 حوت هرات نمی رسد.

حوادث هرات بعد از قیام بدتر از آن بود که در جریان قیام به وقوع پیوست. اساساً قیام هرات بود که زمینه ساز تهاجم قوای شوروی به افغانستان گردید. نقطه عطف و فشار این تهاجم بیشتر در دهلز هرات و در ادامه در ساحات جنوب غربی و جنوب شرقی کشور متمرکز بود، جائیکه برای اهداف طویل المدت روسیه و بعداً شوروی همیشه شامل پلانهای توسعه جویانه آن کشور بطرف آبهای گرم محسوب می شد. همین موقعیت حساس و مهم ستراتیژیک این منطقه بود که از قرنهای بدینسو هرات را به یک معبر بزرگ مدنیت ها و هم محل رقابت قدرتهای بزرگ مبدل کرده بود و هرکشورگشا را به تسخیر آن وامیداشت. به همین اساس در 26 دسمبر 1979 فقط 9 ماه بعد از قیام هرات، قوای سرخ شوروی به افغانستان هجوم آورد و مدت 9 سال و چند ماه کشور را به خاک و خون کشانید و مردم را آواره درهر شهر و دیار ساخت.

در این ارتباط قابل ذکر میدانم که هنگام وقوع قیام هرات من در پلچرخی زندانی بودم و آنوقت امکان دسترسی اطلاعات از خارج به داخل زندان قطعاً میسر نبود. سه ماه بعد از رهائی زندان در ماه اپریل 1980 با فامیل نخست به اروپا و بعداً به امریکا مهاجر شدم. تحقیقات اولی من در موضوع قیام هرات سالها بعد، هنگامی صورت گرفت که برای اولین بار کتاب «خاک اولیا» را در سال 1992 مطالعه کردم. بخش های این کتاب در مورد چگونگی قیام بر من اثر گذاشت تا بیشتر تجسس و تحقیق کنم و کتابی در زمینه بنویسم.

باید اذعان دارم که نوشتن یک کتاب جامع و مشروح در همچو موضوع، آنهم در بیرون کشور به چند دلیل کار بس مشکل است: یکی اینکه از وقوع قیام تا اکنون سالهای دراز می گذرد و دیگر اینکه مأخذ و آثار مستند در این باره تا حال بسیار کم و به تعداد انگشت شمار نوشته شده است و سوم اینکه عده ای از شاهدان عینی این جهان را وداع گفته اند و اگر تعداد کم حیات داشته باشند، هریک درهمه جا پراکنده و پاشان اند. با وجود این مشکلات نظر به اهمیت موضوع از مدتی در تلاش بودم تا در زمینه کاری انجام دهم و این رویداد مهم تاریخ کشور را از فراموشخانه ای تاریخ بیرون آورم.

اینکه چرا در باره این رویداد بزرگ در همان وقت بررسی های لازم صورت نگرفت و خبر های آن پخش و نشر نشد، باید گفت که متأسفانه نظر به شرایط خطیری که در آنوقت حاکم بر اوضاع کشور بود، هیچ گزارشگر خارجی به هرات و سایر نقاط کشور رفته نمی توانست تا رویداد های مهم را در رسانه های بین المللی انعکاس دهد و جهان را

د پانوی شمیره: له 2 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزی ښی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په څیر و لولئ

از وقوع جنایات رژیم در افغانستان آگاه سازد. همچنان به دلیل ترس از پیگیری های ممتد که تا مدتها بعد از قیام با گیر و گرفت و قتل و شکنجه ها توأم بود، کسی جرأت نمیکرد درباره سخن بگوید. لذا بر قیام بزرگ و خونین هرات که بیش از 20 هزار کشته بجا گذاشت، مهر سکوت گذاشته شد و در رسانه ها انعکاس نیافت. اولین خبر این حادثه پس از گذشت هشت ماه برای اولین بار در ماه اکتوبر 1979 بطور مختصر در روزنامه تایمز لندن به این شرح به نشر رسید:

«تلخی جنگ داخلی افغانستان با آشوب های خشونت بار در ماه مارچ در هرات رونما گردید. در آنجا دهقانهای مسلمان با دوهزار نفر از سربازان فراری اردو شورش نمودند و صدها خلقی کمونیست، افسران نظامی و اتباع خارجی بشمول اقلیت بیست مشاور شوروی و اعضای فامیل شانرا به قتل رسانیدند. حکومت کابل با حمله هلیکوپترهای توپدار و طیارات بمب افکن جت با این قیام جواب گفت و حدود بیست هزار تن از اهالی را به هلاکت رسانید. بدین ترتیب حکومت قیام را سرکوب کرد. این همه کشتار با این مفکوره قوت بخشید که حکومت خلقی کابل ملحد و دست نشانده شوروی است.»

بعد از سکوت طولانی و گذشت شش سال بالاخره اولین گزارش به شکل یک رساله کوچک درباره چگونگی قیام از طرف شورای ثقافتی جهاد افغانستان در سال 1363 (1984) تحت عنوان «قیام 24 حوت» تهیه و در پشاور چاپ شد. همین رساله به حیث یک مأخذ اولی برای کسانی که بعداً در زمینه آثاری نوشتند، محسوب میشود. مأخذ مهم دیگر با تحلیل های همه جانبه روی قضایای آنوقت کشور همانا کتاب «آنتونی هیمن» تحت عنوان «افغانستان در زیر سلطه شوروی» است که به زبان انگلیسی در سال 1984 چاپ شد و در سال بعد در ایران به فارسی ترجمه و به نشر رسید. مؤلف کتاب در شروع 1979 به افغانستان سفر کرده بود و مسائل را از نزدیک بررسی نموده و هنگام وقوع قیام هرات در کابل بود. اکثر نویسندگان بعدی در موضوع قیام هرات، بیشتر از همین دو مأخذ استفاده کرده اند که در آثار بعدی شیوه ای "تکرار مکررات" دیده میشود.

یک اثر بسیار مهم و با ارزش همانا کتاب "خاک اولیا" است که ده سال بعد از قیام توسط "رادک سیکورسکی" - یک ژورنالیست پولندی الاصل (آنوقت مقیم برتانیه - بعداً وزیر خارجه پولند) در سال 1989 به زبان انگلیسی نشر شد و توسط استاد عبدالعلی نور احراری به دری ترجمه و در تابستان 1991 به چاپ رسید. سیکورسکی سه بار به افغانستان سفر کرد: بار اول در سال 1986 به ولایات شرقی کشور، بار دوم در سال 1987 از کویته باجمعی از مجاهدین به حیث خبرنگار در کنفرانس قوماندانهای جهادی در ولایت غور و دیدار از هرات به مقصد جمع آوری معلومات در باره قیام 24 حوت و بارسوم در سال 1989 همراه با عده ای از مجاهدین به کابل. از حق نباید گذشت که کتاب "خاک اولیا" اولین کتابی است که معلومات بسیار مفصل و واقعی را در باره قیام هرات از قول کسانی ارائه میدارد که شخصاً در جریان حوادث قرار داشته اند.

باید خاطر نشان ساخت استاد عبدالعلی نور احراری که از هرات و شخص محقق و دانشمند است و خودش در بسا از رویدادهای مهم بعد از قیام شاهد و حاضر بوده، بر علاوه نوشتن چند مقاله مختصر پیرامون قیام هرات، تحقیقات مستندی را نیز در سال 1993 از طریق ارائه یک پرسشنامه به شخصیتهای هراتی وارد در موضوع پیش برده که معلومات دست اول، مؤثق و ارزنده را بدست میدهد. ایشان لطف کردند این اسناد را در اختیار من گذاشتند که در تهیه این کتاب، بخصوص از قسمت های مهم گزارشات سه نفر هر یک: لالا محمد صدیق، ملا محمد ندامی و مولوی غلام محمد صالحی در مورد چگونگی قیام و اشخاص ذیدخل با ذکر مأخذ استفاده گردیده است.

اگر از تکررات ضمنی در کتابهای دیگر و بعضی مقالات مختصر بگذریم، دو کتاب دلچسپ دیگر درباره قیام و حوادث بعدی آن در چند سال اخیر نوشته شده است: یکی از احمدشاه فرزاد بنام «قیام هرات» که در سال 1995 در مشهد چاپ شده و محتوای آن گزارش وقایع و حوادث مفصل روزمره قیام است که بیشتر به شکل دیالوگ و شیوه داستان نویسی ارائه گردیده و خواننده را در جریان بسا رویدادهای مهم قرار میدهد و اما اینکه تاچه حد از محتوای کتاب میتوان به حیث یک سند تاریخی استفاده کرد، باید قدری تأمل کرد. کتاب دوم توسط محمدیوسف قوام احراری تحت عنوان "سردار آریا" بطور مستند نوشته شده و محتوای آن بیشتر به کارکردهای محمد اسماعیل خان (چهره شناخته شده جهادی هرات) طی دوره های مختلف اختصاص یافته و در سال 2004 در 452 صفحه چاپ شده است. در آثار فوق بطور کل میتوان گفت که توجه بیشتر به شرح جریان قیام معطوف گردیده و کمتر به بررسی پیامد ها و تحلیل اثرات بسیار مهم بعد از قیام پرداخته شده است.

د پانو شمیره: له 3 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزی ښی پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په څیر و لولئ

رژیم کابل چندی قبل از قیام شخصی را بنام نظیف الله نهضت (خلقی) به حیث والی هرات فرستاد که در قتل و قتل مردم در اثنای قیام نقش عمده داشت. موصوف بعداً کتابی نوشت تحت عنوان "آشوب بیگانگان" که باصداً مشکل متن پشتوی آنرا پیدا کردم و نظریات واهی او را نیز در این کتاب انعکاس داده ام.

از همه مهمتر با نشر اسناد محرمانه شوروی پرده از روی بعضی رازها برداشته شد که توأم با نگرانی جدی آن کشور از رویداد قیام هرات بود. این اسناد در دو کتاب به نشر رسیده است: یکی در کتاب "ارتش سرخ در افغانستان"، نوشته گروموف و ترجمه آقای عزیز آریانفر و دیگر در کتاب "افغانستان و اتحاد شوروی - اسناد آرشیف های روسیه و آلمان شرق" که آقای نور احراری آنرا از انگلیسی به دری ترجمه و چاپ کرده است. رونوشت جلسه اضطراری بیروی سیاسی حزب کمونیست شوروی را در مورد حوادث هرات از ترجمه آقای احراری استفاده کرده ام و چون صحبت تیلیفونی تره کی و کاسیگین در کتاب اخیر الذکر مکمل نبود، متن مکمل آنرا از جریده امید بدست آوردم که نقاط مهم هر دو سند در داخل کتاب و متن مکمل آنها در ضمیمه کتاب درج گردیده اند.

باید خاطر نشان سازم که مباحث کتاب حاضر تاحدی از بحث اختصاصی پیرامون چگونگی قیام و پی آمدهای آن فراتر میروند، چنانکه در قسمت اول (مشمول بر چهار فصل) سعی شده تا نگاهی مختصر به گذشته های تاریخی هرات انداخته شود و خواننده را با نشیب و فراز های مهم این دیار آشنا سازد. قسمت دوم (طی شش فصل) به بررسی اصل موضوع اختصاص یافته و قسمت سوم (حاوی پنج فصل) حوادث مهم هرات را پس از قیام تا امروز مورد ارزیابی قرار میدهد.

این بود مختصری از نکات قابل ذکر در پیشگفتار کتاب و از استاد احراری - دوست عزیز و دانشمند کمال امتنان دارم که با نوشتن یک تقریظ از نشر این کتاب با عبارات صمیمانه استقبال فرمودند که در یک قسمت تقریظ خویش آن چنین نوشته اند: «از دیر زمانی است که با آثار و تالیفات گرانبها و ارزنده ای جناب داکتر سید عبدالله کاظم، این مؤلف پرکار، محقق ژرفنگر و مبصر و تحلیلگر سیاسی که ذکر محامد و محاسن اخلاقی شان در این مختصر نمی گنجد، آشنائی داشته و از کتب، رسایل، مضامین، مقالات و استماع برنامه های جالب و پرمحتوای تلویزیونی ایشان نصیب و بهره فراوان و وافر برده ام. در میان آثار متعددی که درباره حوادث و رویدادهای تاریخی کشورمان به چاپ رسیده، به ندرت میتوان اثری را سراغ کرد که به گونه مستند و با ذکر مأخذ و منابع و مراجع معتبر و قابل اعتماد با اسلوب و شیوه ای تحقیقی نوین انتشار یافته و مؤلف اصل بیطرفی را در فراهم آوری مطالب و دآوری به قضایا مراعات کرده باشد. کتاب حاضر را میتوان در زمره ای این نوادر شمرد، زیرا با روش محققانه و ژرفنگری موشگافانه نگارش یافته و افزون بر آن مؤلف با مهارت تمام وقایع و حوادث تاریخی را طوری یکی پی دیگر به رشته تحریر درآورده که ذهن و حواس خواننده را کاملاً بدان معطوف داشته و او را در صحنه حاضر میدارد.... مضمون اصلی کتاب چنانکه از عنوان آن پیدا است، با آنکه بر محور قیام 24 حوت 1357 هرات و پیامدها و نتایج آن می چرخد، ولی مطالب مهم و ارزشمند و معلومات مفید و سودمند که بعضاً شاید بتوان آنرا دست اول شمرد، در بخش اول آن گنجانیده شده است. قیام 24 حوت را که حدود یک هفته در شهر هرات ادامه داشت، باید قیام حوت خواند زیرا در جریان ماه حوت 1357 قیامهای محلی در مربوطات هرات به وقوع پیوست و سپس گسترش بیشتر یافت و ولایت همجوار بادغیس را نیز فرا گرفت. با آنکه همه این قیامها با قساوت و بربریت سرکوب گردید و هزاران تن از فرزندان صدیق و راستین هرات را به خاک و خون افکند، ولی در دراز مدت چنانکه در این کتاب به تفصیل آمده است، نتایج خوب و ثمربخش بیار آورد.»

با اتحاف دعای در حق همه شهدای راه آزادی کشور، بخصوص شهدای قیام خونین هرات در پایان قطعه شعری که به این مناسبت بوسیله شاعر معاصر هراتی محترمه صاعقه احراری سروده شده است، تقدیم میگردد:

بیست و چار حوت، روز قهرمانان هرات
روز عزم و رزم پیر و نوجوانان هرات
روز عشق و جانفشانی بهر ناموس وطن
روز والای غیور و شیرمردان هرات
روز رسوایی روس و نوکران برژنیف
روز تار و مار دشمن از شهبستان هرات
روز نفرت از رژیم خود فروش بیخدا

د پانوی شمیره: له 4 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنی د لیکنیزی ښی پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکې په څیر و لولئ

روز طغیان و خروش نیکمردان هرات
با کلنگ و بیل و چوب و پای پراز خاک و گل
سیل آسا آمدند از دشت و دامان هرات
نعره الله اکبر سر نمودند هر طرف
غرش و طوفان نمودند، جانفشانان هرات
جمله قرأت و محلات، پیر و برنا جانفشان
یک قیام بی مثال کردند بمیدان هرات
از برای حفظ دین و ملت پرافتخار
این شهامت را نمودند رزمجویان هرات
یک قدم بیرون نرفتند از قیام خویشتن
تا شهید رزم گشتند پاسداران هرات
خصم ملت شد (تَرَک*)، آن نوکرمنحوس روس
آتش بیداد ریخت برکاخ و ایوان هرات
تانک و طیارات کردند صحنه را تاریک و تار
سیل خون گردید روان درجویاران هرات
شدهزاران تن شهید ز دست ظالم یک زمان
آه ازین بیداد که رفت برجانشاران هرات
از خیابان هری تا درب سلطان شهید
جا نماند از نعش و خون مستمندان هرات
جان به کف جام شهادت نوش کردند بهردین
صد درود و آفرین بر آن شهیدان هرات
لاله زار و داغدار است دشت و دامان وطن
تا ابد از خون پاک آن شهیدان هرات
همچو چنگیز و هلاکو زشت تاریخ شد تَرَک*
تا ابد هر جا شود ذکر ز دوران هرات
«صاعقه» گوید شب و روز این دعا از صدق دل
لطف حق باشد همیشه یار و نگهبان هرات
(* مقصد از «تَرَک» نورمحمد تره کی است)

د پانیو شمیره: له 5 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بڼې پازوالی د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ